

Zondag 13 februari 2022
Maranathakerk Den Haag
Jesaja 52:1-10 / Johannes 3:22-30
Ds Mirjam Elbers

Gemeente van Christus,

I.

Ze was net zestig geworden en ze kon inmiddels terugkijken op een prachtige carrière. Ze had in vele bestuurs- en directiekamers van grote bedrijven gezeten, en nu was ze CEO van een grote multinational. Werk op topniveau. Daarnaast veel bestuurlijk werk voor culturele instellingen en maatschappelijk werk. Een CV om je vingers bij af te likken. En toch had Annemarie de laatste tijd vaak de stem van haar vader in haar hoofd. Zelf van eenvoudige komaf, spiegelde hij haar telkens in haar leven voor dat het nog beter kon. Waarom was ze eigenlijk niet voor een ministerschap gevraagd? In plaats van haar te zeggen hoe trots hij op haar was, was daar altijd die impliciete vraag: was het wel genoeg? Had ze er wel alles uitgehaald wat erin zat? Was ze wel hoog genoeg geklommen?

De vraag ‘wie ben je?’ beantwoorden we maar al te vaak met de lijst van dingen die we doen – of gedaan hebben. Dat is nu eenmaal zoals we onze maatschappij hebben ingericht. Een *meritocratie* noemen we dat: wie we zijn hangt af van onze verdienste. Je bent wat je presteert. Vroeger was je gewoon wat je ouders ook waren: waren zij boer, dan werd jij dat ook. En hadden zij een kledingzaak of een betonfabriek, dan ging jij die zaak voortzetten. Wie je was werd bepaald door je afkomst. Zo is het nu niet meer. En gelukkig ook maar. Je mag nu je lot zelf bepalen, zelf worden wie je wilt zijn.

De Amerikaanse filosoof Michael Sandel schreef een boek over onze meritocratische maatschappij, waarin we nu in leven. Waarin een boerenjongen uit de Achterhoek advocaat in Amsterdam kan worden of directeur van een multinational. Prachtig natuurlijk, dat dat kan. Je bent wat je presteert. Maar ook daar is de vraag: wat als je nu niet zo goed presteert, geen geluk hebt, niet een briljant stel hersens of een sterk lichaam hebt dat al die prestaties kan leveren? Niet voor niets gaf Sandel zijn boek de titel ‘De tirannie van verdienste’. Hij beschrijft dat een maatschappij die louter gebaseerd is op individuele prestaties uiteindelijk vastloopt: er ontstaat een groeiende woede onder mensen die dat allemaal niet redden, al die prestaties, en een ongelooflijk ongezonde rat-race aan de top, onder de hooggetalenteerden. Precies wat we nu zien dus: een oververhitte en tegelijk ontevreden samenleving van individuen die allemaal op zoek zijn naar erkenning.

Ja, wie zijn wij? Niet voor niets gaat het juist in onze prestatie maatschappij zoveel over identiteit. Losgezongen van de zinvolle verbanden van gemeenschap, kerk of zuil, staan we oog in oog met de vraag: wie ben ik eigenlijk? Ben ik wat ik presteer? We zetten het maar al te graag in onze ‘signature’ onderaan onze mails. Of ben ik bepaald door wat ik van nature meekreeg: huidskleur, geslacht, geaardheid? Wat is mijn identiteit?

II.

In die wereld klinkt het antwoord van Johannes de Doper ons vanmorgen waarschijnlijk vreemd in de oren. Als de mensen hem vragen wie hij is dan zegt hij: “Ik ben de Christus niet”. Dat is tot drie keer toe zijn belijdenis in dit evangelie. “De Gezalfde, de Messias, dat ben ik niet”. Een wonderlijk woord. Als ze Johannes vragen naar zijn identiteit, dan wijst hij van zich af. Naar die Messiasman. Heel teleurstellend eigenlijk. We horen niets over de wijsheden die hij heeft opgedaan in de woestijn, geen wijze levenslessen, geen diepe inzichten. In onze tekst van vandaag zegt Johannes er alleen nog bij: *Hij [Jezus] moet*

toenemen, ik moet minder worden. Dat klinkt op het eerste gehoor wel érg nederig, vindt u niet? Of is het valse bescheidenheid? Typisch zo'n tekst waarmee ze in de kerk de mensen graag vertelden dat ze zelf niet belangrijk zijn, dat ze niets voorstellen. Een tekst waar mensen van gebogen gingen lopen, somber werden, of bang. Ja, deze woorden van Johannes de Doper zijn voor veel misverstand vatbaar...

Daarom is het prachtig om te zien dat er schilders zijn die Johannes de Doper helemaal niet klein, overdreven nederig of kruiperig hebben afgebeeld. Zo is er een Duitse schilder, meer dan 500 jaar geleden, Matthias Grünewald, die Johannes de Doper op een heel bijzondere manier heeft afgebeeld. Hij schilderde de gekruisigde Jezus en daarnaast de huilende vrouwen. Maar aan de rechterkant van het kruis schilderde hij Johannes de Doper. Op een heel vreemde manier: wijzend naar Jezus. Die Johannes op dat schilderij heeft een enorme wijsvinger. Bijna net zo groot geschilderd als het hoofd van Johannes. En met zijn grote wijsvinger wijst hij op Christus, op de Messias Jezus aan het kruis. En u begrijpt, de schilder wil daar niet mee zeggen dat Johannes een lichamelijke afwijking aan zijn vinger had. Nee, de schilder wil er mee zeggen, dat dát het belangrijkste van Johannes de Doper is. Dat hij wijst. Van zichzelf af: niet naar zichzelf wijst hij, maar naar Christus.

Een grote reproductie van dit schilderij hing jarenlang in de studeerkamer van één van de grootste theologen van de 20e eeuw, de Zwitser Karl Barth. En die wijzende Johannes de Doper, die herinnerde Karl Barth eraan wat zijn opdracht was in zijn werk, en wat de roeping is van de gemeente van Jezus Christus, en van ieder gemeentelid.

Als nu in dit verhaal van vandaag de leerlingen naar Johannes toekomen om te zeggen dat Jezus aan de overkant ook aan het dopen is geslagen, dan zegt Johannes: "Ik ben het niet." En dit water waarmee ik doop? Dat is het ook niet. Het zijn allemaal verwijzingen, grote wijsvingers, naar een Liefde die zoveel groter is dan onze prestaties. Naar de dragende kracht die ons allen draagt. Naar die Ene bij wie we allemaal geborgen zijn. Die zegt "Ik ben het brood des levens" en "Ik ben de goede herder". Hij is het wel. Johannes doet met zijn uitspraak 'Ik ben de Messias niet' een geloofsbelijdenis. Geloven is niet het zelf allemaal weten, of voelen of goeddoen, maar vertrouwen op die Ander die het wél is.

III.

Gemeente, dat is een vreemde geloofsbelijdenis deze morgen. Zeggen, dat jij de Christus niet bent. Belijden dat je bent aangewezen op de liefde van iemand anders. Dat je het alleen niet redt, en ook niet hóeft te redden. Ik ben de Christus/Messias niet. Godzijdank niet.

Dit klinkt misschien heel eenvoudig, maar het gaat tegen ons hele levensgevoel in. We zijn er zo aan gewend geraakt dat het bij ons begint. Dat het op ons aankomt. Het is immers óns leven, onze identiteit? Van jong tot heel oud, almaar zijn we bezig met die vraag 'Wie ben ik'? En wie ben ik in de ogen van anderen? Was het wel genoeg? Hoe vaak komen we dat aan het einde van een mensenleven, zelfs op iemands sterfbed nog tegen, die prangende vraag: heb ik wel genoeg gedaan? Heb ik eruit gehaald wat erin zat? Enzovoorts. En ook de jonge mensen, zij die hun leven nog voor zich hebben, gaan soms nú al gebukt onder vraag: Zal ik wel alles uit mijn leven halen, mis ik niet iets, zal ik in de toekomst nog iets vóórstellen, iets presteren.... Begrijpt u? Zó zijn we gewend te leven.

En het gekke is: dat is in de kerk niet anders. Daar nemen we onze identiteit ook heel serieus. Want in een wereld waarin iedereen een 'smoel' moet hebben, een duidelijke identiteit, daar moet de kerk dat natuurlijk ook hebben. Een christelijke identiteit. Zichtbaar. Een duidelijk profiel. En dan gaat het al gauw over 'ons' geloof. Onze kerk. Onze bijbel. U hebt de spotjes ook wel gezien denk ik: "Mijn Bijbel troost". En op kerkelijke banners zetten we 'Wij geloven'. En we vergaderen over hoe we onze identiteit over het voetlicht zullen krijgen. Want zo gaat dat in deze wereld van marketing en logo's en 'wie we willen zijn'-beleidsplannen.

Maar zou het niet een enorme verrassing zijn, een bijbels statement, om te zeggen “Wij zijn de Messias niet”. Wij zijn het niet. Het water in het doopvont is het niet, wat wij zingend geloven is het niet. En dat hele christendom, dat is hét niet. Hooguit zijn het, hier en daar, in het beste geval, wijsvingers. Aanwijsbordjes naar een Liefde die sterk is als de dood. Die ons kan dragen als wij onszelf niet dragen kunnen. En wat zou het niet goed zijn om dat te zeggen. Daar kom je natuurlijk niet ver mee, in deze wereld. Dat begrijp ik ook wel. Dan geef je je identiteit uit handen. Dan zeg je dus: we zijn niet onze traditie, en we zijn niet wat we presteren aan goede werken. Onze identiteit is niet wat wij ervan gemaakt hebben. Wat zou er dan gebeuren, als we niet meer meedoen aan dat hokjesdenken waarin in onze wereld iedereen labeltje krijgt? Als we die ‘christelijke identiteit’ zouden opgeven? *Wie zijn leven behouden wil, die zal het verliezen*, laat de evangelist Jezus ergens zeggen. Hoe zeer wij ook met ons eigen geloof aan de slag gaan, het diepe geheim van de christelijke gemeente komt er niet mee aan het licht. *Maar wie zijn leven verliest om mijnentwil die zal het behouden*. Het zou nog wel eens kunnen dat als we nu eens NIET bij onszelf beginnen, als we onszelf zouden durven verliezen, dan zou ons misschien die stem gewaarworden die zegt: “Hoog Sammy, kijk omhoog Sammy! Er is er een die van je houdt.” Dat we dan een ander liedje gaan zingen. Dat we het navelstaren verliezen en er een nieuw licht opgaat over ons leven. Over het leven van Annemarie. En over ons allen in ons geworstel met onze identiteit [man/vrouw, binair/non-binair, wit/zwart, slachtoffer/dader]. Want nee, we vallen niet samen met de kenmerken waarmee we zijn geboren. Maar ook niet met wat we er zelf van maken. En misschien hebben we de komende tijd, in de debatten over gender, en identiteit en diversiteit wel meer aan de moed om onze identiteit los te laten. Te erkennen: wie ik ben is een geheim, het ligt niet bij mij. Alleen dan kunnen we over onze eigen schaduw heen springen, ons minder vastklampen aan de hokjes waarin we onszelf hebben geplaatst. Alleen dan kan ware menselijkheid opbloeien.

IV.

Gemeente, dat is de vrijheid waarvan de bijbel getuigt. Vrijheid: niet om zomaar alles te doen wat je wilt, maar een bevrijding van de noodzaak jezelf te redden. Je naam te vestigen. Je identiteit na te jagen. Van die loodzware last word je bevrijd. Wie wij zijn, dat is ten diepste verborgen, en misschien wel geborgen, in een Liefde die ons het eerst heeft liefgehad. Het is een ruimte waarin je bent gesteld, en waarin je wordt bemind. Je lot is niet je afkomst. Je lot is ook niet wat je er zelf van maakt. Maar ons lot is: bemind te zijn.

En dat is niet alleen de kern van de vrijheid, maar ook de kern van de gelijkheid en broederschap van alle mensen, van de hele volkerenwereld. Allemaal mensen voor wie Jezus Messias is gestorven en opgestaan. Allemaal mensen op wie Hij een oogje heeft laten vallen. Allemaal mensen die de vrijheid hebben gekregen om te zeggen: Ik ben de Messias niet. Amen.